להסתמא וליכא היכר מצוה וניסא: בפנים. בבית והוליכה לחוץ כדאמרי' לעיל דצריך להניחה על פתח ביתו מבחוץ: האי נר חנוכה דאדלקה חרש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום מ"ט דהדלקה עושה מצוה. והיינו דמברכין להדליק בלבד (א) הלכך הדליקה חרש שוטה וקטן אף על פי שהניחה גדול לא עשה ולא כלום ואיהו כתב בעל העיטור ז"ל דאם הגיע לחינוך מותר והכל תלוי במנהג כדאמר בירושלמי דמגלה מכאן ואילך התקינו שיהו קטנים קורין לרבים: שאף הן היו באותו הנס. שגזרו יונים על כל הבתולות הנישאות שיבעלו להגמון תחילה וע"י אשה נעשה נס דאמרינן במדרש דבתו של יוחנן האכילה לראש האויבים גבינה לשכרותו וחתכה את ראשו וברחו כולם ועל זה נהגו לאכול גבינה בחנוכה:

דרש"י

ישנה לטלית חדשה: וכרכו. להסתמא וליכא היכר נס: בפנים. בביתו והוליכו לחוץ כדאמרינן דצריך להניחו על פתח ביתו מבחוץ: הדלקה עושה מצוה. עיקר מצוה תלויה בהדלקה: עששית. כלי גדול של זכוכית שקורין לנפ"א: שהיתה דולקת. שהדליקה למצות חנוכה מע"ש [מחזר] ומדליקה למצות הלילה: היו באותו הנס. שגזרו יונים על כל הבתולות הנישאות שיבעלו להגמון תחילה ועל ידי אשה נעשה הנס: אכסנאי. אורח: בפר דנסיבי. דפעמים הייתי אורח ללמוד תורה: עלי. בשבילי: בגו ביתאי. בביתי: משתי רוחות. אחת בצפון ואחת במזרח שלא יחשדוהו העוברים בצד האחר שלא הדליק נר חנוכה: שתי פיות. שהנרות שלהן של חרס הן ומכוסין ועושין נקב בצידי הכיסוי כדי להכניס בו הפתילה ולמעלה בכיסוי יש נקב קטן וגם חלל שממלאין אותו שמן והוא נכנס לדרך הנקב מעט מעט ואם יש בו ב' נקבים ומב' צידיו עולים לשני בני אדם למהדרין העושין נר לכל אחד ואחד: עשאה כמדורה. שהאש מתחברת באמצע ולא דמי לנר: נר חנוכה ונר ביתו. בשבת והוא עני ואין לו כדי לקנות שמן לשתי נרות: שלום ביתו. נר של שבת שבני ביתו

מ"ט ה"נ (א) הרואה אומר לצרכו הוא (א) דנקיט לה: האי נר חנוכה דאדלקה חרש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום מ"ט הדלקה עושה מצוה ולא הנחה עושה מצוה (ב) והני לאו בני מיעבד מצוה נינהו אבל אשה ודאי מדלקה רא"ר יהושע ב"ל נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס: א"ר יהושע ב"ל עששית שהיתה דולקת כל השבת כולה למוצאי שבת מכבה ומדליקה אמר רב ששת יאכסנאי חייב בנר חנוכה: א"ר זירא מריש כי הוינא בי רב הוה משתתפינא בפריטי בהדי אושפיזאי לבתר דנסיבנא אמינא השתא יודאי לא צריכנא דקא מדליקי עלאי בגו ביתאי: וה"מ דאשתתופי בפריטי היכא דלא פתח בבא לנפשיה א אבל אי פתח בבא לנפשיה מיחייב לאדלוקי משום חשדא: אמר רב חייא בר אשי אמר רב המדליק נר חנוכה צריך לברך ור' ירמיה בר אבא אמר הרואה נר חנוכה חייב לברך מאי מברך אמר רב יהודה יום ראשון המדליק מברך שלש והרואה מברך שנים מכאן ואילך מדליק מברך שנים והרואה מברך אחד מאי מברך אקב"ו להדליק נר של חנוכה ושעשה נסים ב ושהחיינו אמר רב הונא יחצר שיש לה שני פתחים צריכה שני נרות אמר רבה לא אמרן אלא משתי רוחות אבל מרוח ג אחת לא צריך: א"ר יצחק אמר רב הונא נר שיש לה שתי פיות עולה לשני בני אדם אמר רבא מילא קערה שמן ד והקיפה פתילות אם כפה עליה כלי עולה לכמה בני אדם לא כפה עליה כלי נעשית כמדורה ואפילו לאחד אינו עולה: אמר רבא פשיטא לי נר יחנוכה ונר ביתו נר ביתו עדיף משום שלום ביתו נר ביתו וקדוש היום נר ביתו עדיף משום שלום ביתו בעי רבא נר חנוכה וקדוש היום איזה מהם עדיף קדוש היום עדיף משום דתדיר או דלמא נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא בתר דבעיא הדר פשטה נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא

אמר רבי יוחנן א"ר יהושע ב"ל עששית שהיתה דולקת כל היום כולו למוצאי שבת מכבה ומדליקה. אלמא הדלקה עושה מצוה ופרש"י ז"ל אע"פ שהדליקה למצות חנוכה בע"ש למוצאי שבת צריך לכבותה ולהדליקה למצות הלילה וכן מלינו בנר מערבי [לעיל דף כב:] אע"פ שהיתה דולקת מכבה ומטיבה ומדליקה בתחילה:

אמר רב ששת אכסניא. אורח אע"פ שאין לו בית דלא תימא דין נר חנוכה כדין מזוזה דכל מי שאין לו בית פטור מן המזוזה: בי הוואי בי רב. שהייתי אכסנאי ללמוד תורה: בתר דאנסיבנא. ופעמים שהייתי אכסנאי: עלי. בשבילי: גו ביתאי. בביתי: **אמר** רב חייא בר אשי וכו'. הרואה נר חנוכה צריך לברך. העובר בשוק ורואה בלחת המצרות נר דולק. ומסתברא דלא הוזקקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק ולא הדליקו עליו בתוך ביתו ואינו עתיד להדליק הלילה הא לאו הכי לא שלא מצינו יוצא במצוה שיתחייב לחזור ולברך על הראיה: מכאן ואילך המדליק מברך שתים והרואה מברך אחת. לפי שאין לברך זמן אלא ביום ראשון דמשהגיענו לתחלת הזמן הגיענו: ובגמרא אמרי' היכן צונו רב אויא אמר מלא תסור רב נחמן אמר שאל אביך ויגדך ומקשינן מתיב רב עמרם הדמאי מערבין בו ומשתתפים בו ומברכין עליו ומזמנין עליו ומפרישין אותו ערום ובין השמשות. כלומר שאין צריך לברך על הפרשתו ולפיכך יכול להפרישו אותו אע"פ שהוא ערום ואי אמרת כל דרבנן בעי ברכה כי קאי ערום היכי מברך והא בעינן והיה מחנך קדוש וליכא ומתרצינן אמר אביי ודאי דדבריהם בעי ברכה ספק דדבריהם לא בעי ברכה כלומר דאפילו מעשר ודאי ברכתו אינו אלא מדבריהם הלכך בדמאי הוה ליה ספק דדבריהם ורבא אמר רוב עמי הארץ מעשרין הן ומשמע לכאורה דרבא ה"ק היינו טעמא דלא מברכין בהפרשת דמאי משום דלמאי אפילו ספק נמי לא הוי אלא חומרא בעלמא דרוב עמי הארץ מעשרין הן ומדפריך רבא הכי משמע דסבירא ליה דספק דדבריהם בעי ברכה:

ומכאן למדו קצת מן המפרשים ז"ל דנהי דבהדיא אמרינן בפרק מי שמתו [דף כא.] דספק של דבריהם לא בעי מהדר וברוכי ה"מ היכא שהברכה עצמה היא המצוה כספק קרא ק"ש וספק אמר אמת ויציב דשקלי' וטרי' בהו התם אבל בברכת המצות שעיקר המצוה דאורייתא כגון הפרשת מעשרות כיון שהמצוה לאורייתא והוא צריך לחזור ולעשות המצוה מספק אף הברכה אע"פ שהיא של דבריהם צריך לעשותה עמה ולפי זה ספק נטל לולב ספק לא נטל ביום ראשון שהוא מהתורה כיון שהוא צריך לחזור וליטול צריך גם כן לברך אבל הרב אלפסי ז"ל כתב בפרק רבי אליעזר דמילה גבי נולד כשהוא מהול דאיכא ספק ערלה כבושה וצריך להטיף ממנו דם ברית שאינו מברך עליו וכן כתב משמיה דרבינו האי גאון ז"ל אף על פי שעיקר מילה לאורייתא אלמא ס"ל ז"ל דכל ספק של דבריהם אפילו במצוה דאורייתא אינו מברך ולפי זה ספק נטל לולב אפילו ביום ראשון חוזר ונוטל ואינו מברך ולפי דבריהם תירץ הרמב"ן ז"ל דהאי דאיצטריך ליה לרבא למימר רוב עמי הארץ מעשרין הן היינו משום דאי לאו מהאי טעמא כיון דרבנן תקון דמאי הוה ליה ודאי דדבריהם ולא ספק: ומאי דמברכין בנר חנוכה להדליק בלמ"ד ולא על הדלקת הנר כדעבדינן בנטילת לולב אפרש במסכת פסחים [בפ"ק סי' ת"ם ע"ש בר"ן] בס"ד: **אמר** רב הונא חצר שיש לה שני פתחים. שיש לבית שני פתחים פתוחים לחצר צריכה שתי נרות נר לכל פתח משתי רוחות ומפרשינן בגמרא דהיינו טעמא משום חשדא דבני מתא דזמנין דחלפי בהא ולא חלפי בהא ואמרי כי היכי דבהא לא אדליק באידך נמי לא אדליק ומסתברא דכיון שאינו מדליק אלא משום חשדא לא מברך אלא אחד פתחא: **נר** שיש לה שתי פיות עולה לשני בני אדם. שאם היו שני בני אדם דרים בחצר אחת ומדליקין בחצר מבחוץ עולה לשניהם אי נמי למהדרין שעושין נר לכל אחד ואחד: עשאה כמדורה. שהאש מתחברת באמצעיתה ואינו דומה לנר וכתב הרב בעל העיטור ז"ל מסתברא דהאי מילי בשלא הרחיקם זה מזה אבל הרחיקם זה מזה כאלבע אינו נעשה כמדורה ולא: **אמר** רבא פשיטא לי נר חנוכה ונר ביתו. נר ביתו בשבת והוא עני שאין לו כדי לקנות שמן לשתי נרות שלום ביתו עדיף דהכי אמרינן לקמן [ד' כה:] ומזנח משלום נפשי זו הדלקת נר בשבת שבני ביתו מצטערין לישב בחשך: בתר דבעיא הדר פשטא נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא [א] וא"ת והיכי דחינן קדוש היום דאורייתא משום נר ביתו ונר חנוכה יש לומר דלא דחי' ליה דהא אפשר לקדושי אריפתא [פסחים דף קו:] אלא דחי (ב) לא משום שלום ביתו ופרסומי ניסא נגלה מן המובחר [עדיף] טפי בחמרא כדאמרינן [שם.] זכרהו על היין בכניסתו: **ומדאמרי'** דנר חנוכה ונר ביתו נר ביתו עדיף משום שלום ביתו. כתב הרמב"ן ז"ל משמע לי דאף להקדים מקדימין נר ביתו לשל חנוכה שכל התדיר והמשובח מחבירו קודם לחבירו [זבחים דף פט.] אבל ראיתי לבעל הלכות ז"ל שאומר והיכא דקא בעי אדלוקי נר חנוכה ונר שבת ברישא מדליק דחנוכה והדר מדליק של שבת דאי אדליק דשבת ברישא איתסר ליה לאדלוקי דחנוכה משום דקבלה לשבת עליה וכמה הוא דחוק זה הטעם אם אמרו ביום הכפורים כן [בעירובין דף מ.] כשאמר זמן (ג) משום דמוסיפין מחול על הקדש ואוכלין ופוסקין מבעוד יום ויכול הוא להפסיק ולקבל עליו שלא יאכל מבעוד יום וכיון שאמר זמן הרי קבלו מעתה אבל הדלקת נר בשבת אם הדליקו מה קיבול שבת יש בכך הרי כדי שלא יהא טרוד בערב הוא עושה אם כן הדליק נר זה [בערבן] שבת לא ידליק נר אחרת והדרכה לא מפני שהוא שבת מדליק אלא מפני שעדיין אינה שבת [ד] וכי גמר הדלקה קונה שביתה ועוד הרי אמרו בשלהי פרקין [דף לה:] שליטית להדליק את הנרות הדליק המדליק ושוהה כדי לצלות דג קטן או כדי להדביק פת בתנור אלמא כתר הדלקת הנר מותר לצלות דגים ולהדביק פת בתנור דכולהו ודאי מדליקין וזמן דכולהו איכשי היא להדלקה ובתר הכי מאן דאדליק גופיה מדביק פת בתנור וצולה דג קטן מדלא הויא תקיעה בתרייתא דהדלקה וש"מ דכל כי האי גוונא לאו קבלה היא ושרי אלו דבריו ז"ל ואינן נראין לי דנהי דקאמר דביום הכפורים היינו משום דמוסיפין מחול על הקדש ויכול הוא להפסיק ולקבל עליו שלא יאכל מבעוד יום הא ודאי בשם שרשאי לעשות כן ביוה"כ כך הוא רשאי להפסיק ולקבל עליו בערב שבת שלא יעשה מלאכה מבעוד יום דכשם שיש תוספת ליוה"כ כך יש תוספת לשבת כדאמרי' בפרק בתרא דיומא [דף פא:] כל מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקדש ומאי דקאמר שלא מפני שבת הוא מדליק אלא מפני שעדיין אינה שבת הוא מדליק אין ודאי הכי הוא אלא איהו הוינא בכולהו תגאין שמנהג

שט-שיא

א ב מיי' פ"ד מהל' חנוכה סמג עשין ה טור א"ח סי' תרעו תרעז: ג מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' תרעא: ד מיי' שם טור א"ח סי' רסג תרעח:

קובץ הגהות

ב"ח (א) נ"ב ואין מברכין להדליק ולהניח או להניח בגמר וכו': (ב) צ"ל לאו וכו' ניתא וא"כ קדוש היום עדיף טפי משום דמליה מן המובחר במחרא: (ג) נ"ב היינו:

מא"י [א] נ"ב דמדליק: [ב] נ"ב מדליק:

חו"י (א) נ"ע בגמ' סוף ד' כ"ב: (ב) צריך עיון:

אנ"ש ד"ה [א] וא"ת מאי קושיא אפשר שיתא דקדוש על הכוס דאורייתא יש כח לחכמים לעקור ד"ת בשב ואל תעשה וי"ל דלא אמרי' לעקור בשב ואל תעשה רק היכא שאם לא יעקור דבר תורה בקו"ע יעקור דברי חכמים בקום ועשה ומועט לעקור דברי תורה בקו"ע מלעקור דברי חכמים בקום ועשה אבל הכא עד שנעקור דבר תורה בשב ואל תעשה נעקור דבר דדבריהם בשב ואל תעשה ומאי דמשני דאפשר לקדושי אריפתא לאו למימרא דאיהו [נמי] דאורייתא דאיהו נמי דרבנן הוא אלא קושטא דמילתא קאמר ולרבותא קאמר דאפילו קידושא דרבנן לא מספיק עי' ברי"ן בפ"ק דמגילה על ברייתא דהרי שהיה עושה מצוה ויש מוזג וגם אכיו של מתן וכו' שאומר שם דטעמא דנדחה אבילות יום אחד שהוא דאורייתא היינו מקום שב ואל תעשה הוא ואינו כן דגם התם אם ינהג אבילות בו' ימי המשתה הרי דוחה ימי החתונה שהם כרגל גביה לפי שאמור להתאבל בהם כמו ברגל אלא שכ"ע שם אין דחוי הבאבלות מקרי שב ואל תעשה והרי האבל אסור בכמה דברי' שנוהג בהם היתר בשבעת ימי המשתה ממ"ר א"ב ד"ל ז"ל:

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז א ונראה בעיני שאם היה עומד בין הנכרים אע"פ שאין לו בית לעצמו ולא פתח לעצמו חייב להדליק נר לעצמו אע"פ שאשתו מדלקת בביתו שהרי אין הנס מפורסם אצלו ואינו רואה נר חנוכה לברך עליו בין הנכרים אם לא ידליק הוא לעצמו כמבואר בקונטרס הראיות:

לשון ריא"ז ב ומי שלא בירך ביום ראשון מברך שהחיינו ביום ב' או בשאר הימים כל שעה שהוא מדליק מצוה או שהוא רואה מצוה שכל מצוה הבאה עליו מזמנה לשנה צריך לברך עליה שהחיינו בתחלת עשייתה כמו שביאר מו"ח בספקיו:

לשון ריא"ז ג ואם יש הפתחים אחד במזרח ואחד בדרום והעוברים בדרום רואים את הנר שבמזרח נראה בעיני שדיו בנר אחד כמבואר בקונט' הראיות:

ד הטור"ם סימן תרע"א בשם העיטור כתב שאם הקיף קערה פתילות והרחיקן זה מזה כאצבע שאפילו בלא כפיית כלי עליו דמי ועולה לכמה פתילות והטור כתב דלא מסתבר האי טעמא וכ"ל דשפיר הוי גבול אצבע שאומר בעל העיטור גבול מקום דאיהו מיירי לפי הגבול שהשמן שצריך ליתן בנר חנוכה דהיינו שמעירת שלה כמו שוכרנו ולפי שיעור זה צריך שיהיו לעולם הפתילות שוות בשיעור זה כדי שלא ממהר הפתילה שיעור הדלקת השמן שזכרנו ועל דרך זה יהיה גבול אצבע שזכר בעל העיטור עולה יפה דאיהו לא מיירי כמי שנותן שמן כרצונו בלי שיעור בנר חנוכה אלא דבריו הם בנותן בנר חנוכה שמן כפי השיעור בצמצום דאז צריך לעולם שיהיו הפתילות משוות בשיעור שוה שאם יהיו נפוח הרבה יכלה השמניות כלה קודם שיעורו ועוד יש ליישב דברי בעל העיטור באופן אחר וכתבתיו במגוחי במ"ד: